

حضرت علی (ع)، مولانا باخشیندا

مولانا جلال الدین محمد بلخی اهل بیتین (ع) مخصوصاً حضرت علی‌نین (ع) موقعیتینی و مقامینی درک ائدن انسانلارداندیر. او اؤز فخر و عظمتلی اثرلرینده اورگه یاتیم دیل اینن حضرت علی‌نین بیر پارا فضایلیندن دانیشیب و بو یازیلاردا، اونون درین باخیش و اعتقادینی آشکارجاسینا گؤرمک اولار.

مولانا جلال الدین محمد بلخی اهل بیتین (ع) مخصوصاً حضرت علی‌نین (ع) موقعیتینی و مقامینی درک ائدن انسانلارداندیر. او اؤز فخر و عظمتلی اثرلرینده اورگه یاتیم دیل اینن حضرت علی‌نین بیر پارا فضایلیندن دانیشیب و بو یازیلاردا، اونون درین باخیش و اعتقادینی آشکارجاسینا گؤرمک اولار.

مولانانین یاشاییشی

مولانا مشهور اولان جلال الدین محمد رومی، بهاءالدین اوغلو 602 هجری قمری ایلین ربیع الاولینده بلخ شهرینده سلطان محمود خوارزمشاه عصرینده دونیا گؤز آجدی. (نفحات الانس، ص 461) «بهاءولد» آدینا مشهور اولان مولانانین آتاسی 610-جو ایله 8 یاشلی اوغلو محمد اینن بغدادا طرف یوللاندى. بو سفرده 40 نفر مفتی و زاهد اونولا یول یولداشی ایدیلر و بهاءولد نفیس کتابلاری و اتو وسایلینی 300 دوهیه یوکلهمیشدیلر.

بهاءولیدن کروانی بغدادا داخل اولاندا بیر عده سوروشور: «بو طایفا کیملردی و هاردان گلیرلر؟» بهاءولد جواب وئردی: «من الله الى الله و لا حول و لا قوة الا بالله». (مناف العارفين، ج 1، ص 71)

بهاءولد عباسی خلافت مرکزی بغداددا 4 گون قالیب حجازا یوللاندى. حج مراسمیندن سونرا شاما یوللاندى سونرا ارزینجان شهرینده گئندی و اوردا عالمیره چوخ حرمت ائدن فخرالدین بهرام شاه طرفیندن استقبال اولدو. سونرا «لارند» شهرینه گئندی. مولانا جلال الدین بو شهرده 18 یاشیندا ایکن اتولنیب سلطان ولد، بهاءالدین محمد و علاءالدین محمد آدلاریندا اوچ اوغلو اولدو. (مولانا یاشاییشی و احوالیندا تحقیق، ص 21-20). بئددی ایل سونرا روم سلجوق پادشاهی‌نین ایستگی اینن قونیه شهرینه گئدیپ 628-جی ایلینده دونیا گؤز بومدو. (پرتوی عرفان، ص 25)

مولانا آتاسی‌نین وفاتی زمانی 26 یاشیندا ایدی و چوخو علملرده تبحر و مهارت صاحبی اولموشدو و سلطان علاءالدین‌ین ایستگی و اصراری اینن آتاسی‌نین یئرینده اوتوروب وعظ و فتوا و ترمماغا مشغول اولدو. 9 ایل سونرا حلب شهرینه گئدیپ و بیزه بللی اولمایان بیر مدت اوردا قالدان سونرا دمشقه گئدیپ بؤیوک عارف «محمی الدین عربی» محضرینه شاگیدرلیق ائله‌دی. (پرتوی عرفان، ص 26)

مولانا قونیه‌دن 7 ایل اوزاق قالدان سونرا تازادان بو شهره قاییدیپ ریاضته باشلادی. مولانا 638-جی ایلینده محقق ترمذی‌نین وفاتیندن سونرا عرفان و دینی علملری تدریسینه باشلاییب 400 دن آرتیق شاگرد پرورش وئردی. (مولانا یاشاییشی و احوالیندا تحقیق، ص 55)

مولانا و شمس

مولانانین تدریسی، بحثی و حالی انسانلاری حیران ائله‌میشدی آما شمس تبریزی‌نین قونیه‌یه گلمه‌سی اینن مولانا اونون عظمتینه حیران قالیب اونون باره‌ده بو شعری دئییر:

بوالمعالی گشته بودی، فضل و حجت می نمودی نک محک عشق آمد، کو سؤالت کو جوابت؟

ابوالمعالی اولموشدون، اؤزونو فضل و حجت تمثالی بیلیردین

ایندی عشق سیناگی گلدی، سورقو جوابین هانی؟

(دیوان شمس، ص 184)

مولانا شمس تبریزی‌نی گؤردن سونرا اونا معذوب اولور. شمس عشق پیری ایدی و داوما سفرده ایدی و همیشه عارفلرین و عاشق‌لرین شمعی اولوردو.

مولانا اینن شمسین اوزلشمه‌سینده بئله بیر روایت وار:

مولانا قونیه بازاریندا آت اوستونده چوخو عالم اطرافیندا گئدیر. بو آرادا ظاهری پریشان اولان شمس تبریزی یاخینا یئرییب مولانانین آتی‌نین باشیندان توتوب بئله سوروشدو: «ئی اوستاد پیغمبریمیز بؤیوکدور یوخسا بایزید بسطامی؟» مولانا بو سؤالدان غضب‌لنیپ دئدی: «بایزید بسطامی کیم اولسون کی پیغمبرینن مقایسه اولونسون؟»

شمس جواب وئردی: «من‌ده پیغمبریمیز بؤیوک اولدوغونو بیلیرم، آما بیر مسأله وار پیغمبر (ص) بیر حدیثده بئله بویورور: «ما عرفناک حق معرفت؛ ائی الله بیز سنی حقین قدر تانیمادیق». آما بایزید بسطامی بئله دئییر: «سبحانی ما اعظم شأنی؛ من پاکام و مقامیم و شأنیم هر زادان یوخاریدیر». بیر سؤزله من اللهام دئییر. پیغمبریمیز «اللهی حق قدر تانیمادیق» دئییر آما بایزید بسطامی: «من اللهام» دئییر. نییه بئله اولور؟»

مولانا بو سؤزلری ائشیدن کیمی بنش دقیقه‌جن دایانیب دوشونور. شمسین مقصدی بو سؤزو سورشماقدان جواب اولماق یوخ بلکه مولانانی ارشاد ائله‌ماق ایدی. اونون ائله بو بنش دقیقه‌یه احتیاجی واریدی کی او دا حاصل اولموشدو.

مولانا بئله جواب وئردی: «پیغمبریمیز بیر دایا بنز کی بوتون سولار اونا آخیب تۆکولر و او دولوب داشماق بیلمز آما بایزید بسطامی بالاچا بیر گؤل کیمی ایدی کی سویو بیر آز چوخ اولاندا دولوب داشیر و اؤزونو ایتیریر. بایزید بسطامی دولدو داشدی اؤزونو ایتیریر: «سبحان ما اعظم شأنی» دئییر. آما پیغمبریمیزه الله‌دان فیض گلدیقجا الله‌ین بؤیوکوغونو و عیدین عاجزلیغینی بیلیر: «ما عرفناک حق معرفتک» دئییر. «او حینده شمس وار گوجو ایله «الله» دئییه باغیریر. مولانا آت اوستونده دورانماییب آتدان آشاغی یئنی و شمسین آیاقلارینا دوشور. شمس بیر مدت قونیه‌ده قالیر و مولانا اونون محضرینده عرفان درسی گؤرور.

بیر مدت سونرا شمس قونیه‌نی ترک ائدیپ مولانانی فراق دردینده قویور.

مولانا شمسین دمشقه اولدوغونو ائشیدن زمان بو شعری قوشور:

ما عاشق و سرگشته و شیدای دمشقیم جان داده و دل بسته سودای دمشقیم

زان صبح سعادت که بتابید از آن سو هر شام و سحر مست سحرهای دمشقیم

مولانا اؤز اوغلو «سلطان ولد»ی شمسین دالیسیجان دمشقه گؤندریر.

شمس، دمشقه 15 آی فالاندان سونرا قونیه قونیه قایدیر اما مولانین مریدلری اونولا شمسین رابطه سینه تحمل ائتمه ییب اونو نا مسلمان آدلاندیریب اولدورمه سینه اقدام ائله دیلر. اما شمسین عاقبتی بللی اولمادی. ایندی یا مولانین مریدلری طرفیندن قتله یئتیشدی و یا قونیه ده گنتمگه امکان تاپدی.

شمس تبریزی 645 هجری قمری ایلینده غایب اولدو و اوندان هنج اثر تاپیلمادی. اونا گؤره مختلف یئرلری اونون مقبره سی عنوانیندا بیلیرلر.

مولانا شمسین فراقیندا پریشان اولور و اختیارسیز اولور. اونون بو حالی متعصب بیر عده نی ناراحت ائله ییر و مولانین علیینه فعالیتلر ائیلرلر. مولانا شمسی آختارماغا دمشقه گنیدیر اما سونرالار قونیه قونیه قایدیر و عمرونون آخیرنه قدر (672 قمری ایلین جمادی الآخرین بئشی) اوردن تربیت و ارشادا مشغول اولور.

مولانانین شعرینده حضرت علی (ع)

مولانا ایکی «مثنوی معنوی» و «دیوان شمس» کتابلاریندا مختلف مناسبتلرده منقوله مولاسی حضرت علی (ع) باره ده نظرینی دیله گنیریب.

مثنوی نین معنوی ماجرالاریندا بیر عمر بن عبدودین حضرت امام علی (ع) اینن خندق جنگینده ساواشما سیدیر. مولانا بو جنگه حضرت علی اینن جنگ ائله نین آدینی گنیرمه ییب و فقط موضوعو بیان ائله ییب. بو ماجرادا گلب کی جنگلرین بیرینده بیر پهلوان حضرت علی نین (ع) جنگینه گلیر و مغلوب اولدوغو زمان او حضرته بی ادبلیق ائلیر، آنجاق حضرت علی (ع) مقابله بمثل ائله ماق یئرینه اونو بیر مدت اؤز باشینا بوراخیر.

حضرتین بو عملی او شخصی حیران قویور و بو ایشین فلسفه سینی سوروشدوغو زمان حضرت علی (ع) اخلاص بحسنس مطرح ائلیر.

مولانا بو جریاندا حضرت علی دن (ع) «شیر حق»، «هر نبی نین و ولی نین افتخاری»، «باب مدینه علم» و «حلم گونشینی نین شعاعسی» کیمی عبارتلرین آد آپاریر کی هامیسی مولانانین حضرت علی یه اولان ارادتدن فاینالانیر.

از علی آموز اخلاص عمل شیر حق را دان منزه از دغل

(عملده خالصی علی دن اؤرگش شیر حق هر دغلدن اوزاق بیل)

در غزا بر پهلوانی دست یافت زود شمشیری برآورد و شتافت

(ساواشدا بیر پهلوانا چتدی قیلینج گؤتوروب اونا تلسدی)

او خدو انداخت بر روی علی افتخار هر نبی و هر ولی

(او علی نین اوزونه آغیز سویو آتدی هر ولی نین و هر نبی نین افتخاری)

بو آخر مصرع حتماً مولانین بو فرمایشینه اشاره ائلیر کی بویوروب: «كنتُ مع جميع الانبياء سرّاً و مع خاتمهم جهرّاً؛ من بوتون پیغمبرلره گیزلینه همراه ایدیم و خاتم پیغمبرین آشکار همراه ایدیم». (شرح مثنوی (سبزواری)، ج 1، ص 158)

مثنوی نین آیری قسمتینده مولانا «ذوالفقار» دان آد آپارماغینان حضرت علی یه (ع) اشاره ائلیر:

زان نماید ذوالفقاری حربه ای زان نماید شیر نر چون گربه ای

(مثنوی معنوی، ص 244)

«ذوالفقار» پیغمبر طرفیندن حضرت علی یه باغیشلانا قیلینج ایدی کی اوننان «أحد» غزوه سینده او حضرتدن دفاع ائله ییر و دوشمنی دالی چکیر. بو حینده اوجا بیر ندا بنله دئیر: «لا فتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار؛ علی کیمی جوانمرد و ذوالفقار کیمی قیلینج یوخدور». پیغمبر بویوروب: «بو سس جبرائیلین سسی دیر». (تاریخ طبری، ج 2، ص 514) و (سیره ابن هشام، غزوه احد، ج 2، ص 100)